

Ботнаренко І. А. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ НЕЗАКОННІ ЗАВОЛОДІННЯ МОТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Кримінологічна характеристика особи злочинця є системою рис, що притаманні особі, яка вчинила злочин, її суспільному існуванню та життєвій позиції, що зумовлює чи полегшує вчинення злочину [1, с. 31–32].

Питання кримінологічної характеристики особи злочинця детально досліджували Ю. М. Антонян, Т. М. Денисова, О. М. Джужа, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, Н. С. Лейкіна, Л. В. Сердюк та ін.

Кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє незаконні заволодіння мототранспортними засобами (МТЗ), – це кримінологічний опис комплексу соціально значущих ознак особи, які під час її взаємодії із зовнішніми умовами й обставинами призводять до вчинення особою корисливих злочинів, зокрема незаконних заволодінь МТЗ. У структурі особи злочинця виокремлюють три групи ознак, властивостей і якостей: 1) соціально-демографічні (стать, вік, соціальне становище, рівень освіти, сімейний стан, вид занять тощо); 2) кримінально-правові (зміст і мотивація, одноособовий чи груповий характер злочинної діяльності, тривалість й інтенсивність злочинної діяльності, наявність чи відсутність судимості тощо); 3) соціально-психологічні властивості та якості осіб, які вчинили злочин (світогляд, інтереси, життєві установки тощо).

Розглянемо за цими властивостями структуру особи злочинця, який учиняє незаконні заволодіння МТЗ.

Стать. Незаконне заволодіння МТЗ належить до так званих чоловічих злочинів, оскільки його вчиняють переважно чоловіки, лише незначна частина жінок стає співучасниками злочину.

Вік. Незаконне заволодіння МТЗ вчиняють здебільшого особи віком від 14 до 33 років.

Неповнолітні віком 14–17 років одноосібно вчиняють близько 27 % незаконних заволодінь МТЗ, у групі за їх участю – 73 %. Предметом злочинних посягань, зазвичай, є мотоцикли, моторолери, мопеди (84 % випадків). Із хуліганських спонукань вони вчиняють 57 % посягань; з метою використання транспортних засобів для подальшої злочинної діяльності – 2 %. Зазначений злочин учиняють переважно на відкритих (неохоронюваних) стоянках (56 %). Досить рідко неповнолітні викрадають МТЗ із гаражів або платних стоянок (6 %). Окрім цього, умисел на вчинення незаконного заволодіння МТЗ виникає в неповнолітніх за сприятливої, на їхній погляд, обстановки (наприклад, залишений на вулиці чи біля магазину без нагляду мотоцикл).

Особи віком 14–17 років надають перевагу вчиненню злочину групою. Однак, на відміну від дорослих, це зумовлено не необхідністю розподілу ролей, а страхом неповнолітніх перед викриттям, недостатньою психологічною стійкістю осіб цієї категорії, потребою у взаємній підтримці під час учинення протиправного діяння. Типовим учасником таких груп є особа чоловічої статі віком 16–18 років, яка не зайнята суспільно корисною працею або навчається (у школі, технікумі тощо), на момент учинення суспільно небезпечного діяння перебуває здебільшого в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Дорослими співучасниками найчастіше є особи, яких уже притягали раніше до кримінальної відповідальності за вчинення аналогічних злочинів.

Проаналізована вікова група (14–17 років) істотно різниться (як за вибором авто- і мототранспорту, так і за метою вчинення злочину) з двома іншими віковими групами (18–25 і 25–33 роки). Останні дві групи мають несуттєві відмінності. Найчастіше предметом їх злочинних зазіхань є як автомобілі, так і МТЗ, мета заволодіння – учинення крадіжок, грабежів, розбоїв та інших кримінальних правопорушень.

Освітній рівень і соціальний статус. Більшість злочинців на момент учинення злочину не зайняті суспільно корисною працею та ніде не навчаються. Інша частина злочинців (зокрема неповнолітні) навчається у школі, технікумі тощо.

Сімейний стан. Згідно з дослідженнями, неодружені або розведені особи частіше вчиняють корисливі злочини (крадіжки, грабежі), зокрема й незаконні заволодіння МТЗ.

Кримінально-правові ознаки. Визначено категорії (типи) осіб, які вчиняють незаконні заволодіння МТЗ: 1) «випадковий» – особа вперше вчинила злочин за позитивної соціальної спрямованості; 2) «ситуаційний» – особа вчинила незаконне заволодіння МТЗ за збігом несприятливих зовнішніх факторів, проте має позитивну соціальну спрямованість; 3) «нестійкий» – особа вчинила злочин уперше, але раніше вчиняла інші правопорушення; 4) «злісний» – особа раніше вчиняла злочини й була засуджена; 5) «особливо небезпечний» – раніше вчиняла тяжкі злочини і була засуджена.

Соціально-психологічні ознаки. Характерною особливістю аналізованого виду злочинів є те, що ці протиправні діяння досить часто вчиняють особи, які перебувають у стані сп'яніння, позбавлені або зовсім не мають прав на керування транспортними засобами, неповнолітні. Ці особи не здатні виконувати необхідні функції керування транспортним засобом, передусім в умовах складної дорожньої обстановки.

Крім цього, більшості злочинців притаманні такі властивості: а) корисливо-споживацьке прагнення до паразитичного існування за рахунок злочинного вилучення майна громадян, зокрема МТЗ; б) стійке деформування свідомості, нігілістичне ставлення до законів, перекручування суспільних принципів і моральних правил життя, некритична і завищена самооцінка; в) укорінення розпусти (алкоголізм, уживання наркотиків, захоплення азартними іграми, випадкові статеві стосунки тощо).

Розглянуті ознаки структури злочинця формують «узагальнений» портрет особи, тобто надають істотну інформацію, яка може бути використана з науковою та практичною метою, зокрема під час розроблення та реалізації заходів протидії вчиненню як незаконного заволодіння МТЗ, так і корисливих злочинів загалом, а також виявлення та виправлення винної особи з метою недопущення вчинення нею інших протиправних діянь.

Список використаних джерел

1. Кудрявцев В. Н. Личность преступника / В. Н. Кудрявцев, Н. Н. Кондрашков, Н. С. Лейкина. – М. : Юрид. лит., 1975. – 270 с.